

بخش اول

تاریخ و جغرافیای مختصر تونس

«جمهوری تونس» کشوری است در شمال آفریقا و جنوب دریای مدیترانه، که از غرب با الجزایر و از شرق و جنوب با لیبی هم مرز است. دین اکثریت مردم این کشور "اسلام"، پاییخت و بزرگ‌ترین شهر این کشور "تونس" و زبان رسمی آن عربی است. زبان فرانسوی نیز در این کشور کاربرد دارد. مساحت این کشور ۱۶۳,۶۱۰ کیلومتر مربع و جمعیت آن حدود ۱۱ میلیون نفر است.

۱. تاریخچه

گذشته از شواهد باستانی از پیشینه زیستن انسان در هزاران سال پیش در تونس، در هزاره سوم پیش از میلاد، اقوامی از تیره‌های گوناگون، از جنوب اروپا به این سرزمین کوچیدند که گمان می‌رود بربرها یا آمازیغ‌ها از نوادگان ایشان باشند. بربرهای آمازیغ اجداد ساکنان فعلی تونس هستند.

حضور اسلام در کشور آفریقایی تونس به همان قرن اول ظهور اسلام برمی‌گردد؛ حتی قبل از زمانی که دولت ادارسه (ادریسی‌ها) در قرن دوم هجری در مراکش و حکومت فاطمیون در مصر و تونس ایجاد شود. سپاه اسلام در قرن اول هجری به فرماندهی «عقبه بن نافع» بخش‌هایی از سرزمین تونس را تصرف و شهر قیروان را ساخت. ساکنان اصلی تونس - یعنی "بربرها" - نیز از موالیان اهل‌بیت(ع) به شمار می‌رفتند. شدت این

۵۸ / فصل دوم: خیزش اسلامی مودم در تونس

ولاء به حدی بود که پس از واقعه جانسوز کربلا، یکی از قیام‌های خونخواهی، به وسیله آنان و در تونس فعلی رخ داد. بنی‌امیه نیز مشابه آنچه در "قتل عام حرّه" در مدینه منوره انجام داده بود را در تونس اعمال کرد.

در قرن نهم میلادی اغلبیون (یا اغالبه) - که از قبیله بنی تمیم بودند - از سوی خلفای عباسی به حکومت تونس رسیدند اما در سال ۹۰۹ میلادی شیعیان فاطمی، اغلبیون را شکست داده و شهر مهدیه را بنا کردند.

نخستین خلیفه فاطمی «عبدالله المهدی» نام داشت که خود را از نسل «محمد بن اسماعیل بن جعفر الصادق(ع)» و از ذریه حضرت فاطمه(س) معرفی کرد. وی با تصرف «اسکندریه» نیت خود را برای فتح مصر آشکار ساخت و سلسله فاطمیان را در سال ۸۰۳ در تونس تشکیل داد. دامنه حکومت این سلسله پس از مدتی به مصر کشانده شد و در سال ۹۶۱ میلادی «المعز» خلیفه فاطمی مصر را تصرف کرد و مقر حکومت فاطمی را از مهدیه به آن سامان انتقال داد.

در قرن شانزدهم میلادی دولت عثمانی نفوذ خود را بر سه منطقه مهم در شمال آفریقا بسط داد که به ترتیب ورود عثمانی در آن‌ها، عبارت بودند از: الجزائر، طرابلس (مرکز لیبی فعلی) و تونس. اما نفوذ دولت عثمانی به مراکش نرسید؛ چرا که خاندان سعدیه که از سادات بودند، با ورود تحت حاکمیت عثمانی مخالفت کردند.

ساکنان این مناطق، بر این اساس که دولت عثمانی، بزرگترین و نیرومندترین دولت اسلامی است و توانسته است بخش‌هایی از اروپا و مصر و شرق عربی را در تصرف خود درآورد، به آن پناه برند. خواست آنان این بود که دولت عثمانی، آن‌ها را از حملات صلیبی‌ها که هر روز خطر آنان نزدیک تر می‌شد، نجات دهد.^۱

دولت عثمانی درخواست آن‌ها را پذیرفت و به دفاع از اسلام در میان ساکنان شمال آفریقا در برابر خطر جنگ صلیبی - استعماری اروپایی‌ها پرداخت. در این سال‌ها پرتغال، اسپانیا و تشکیلات صلیبی معروف به نام «قدیس یوحنا» به دنبال ایجاد ممالک مسیحی‌نشین در ساحل شمال آفریقا بودند تا در درازمدت، دریای مدیترانه به صورت یک دریای مسیحی و اروپایی درآید و به دنبال آن، صلیبی‌های اروپایی بتوانند به درون

۱. محمد امیس، *الدوله العثمانیه و الشرق العربي*، قاهره ۱۹۷۷، ص ۴۵ - ۴۶.

بخش اول: تاریخ و جغرافیای مختصر تونس. / ۵۹

قاره آفریقا نفوذ کنند. اما دولت عثمانی در برابر این طرح های صلیبی استعماری ایستادگی کرد.

در تونس جنگ‌های زیادی میان دولت عثمانی و نیروهای صلیبی صورت گرفت و چندین بار دو طرف شکست هایی را متحمل شدند تا آن که پس از ۳۹ سال کشمکش میان ترکان عثمانی و اسپانیایی‌ها، تونس در سال ۱۵۷۴-۵۹۸۲م زیر سلطه دولت عثمانی در آمد و به صورت "نایب‌نشین سوم" و در حقیقت آخرین نایب‌نشین در شمال آفریقا به این امپراطوری پیوست. نجات دهد.^۱

در سال ۱۷۰۵ میلادی «حسین بن علی التركی» سردار عثمانی که از تبار یونانی بود به فرمانروایی تونس برگزیده شد. از آن پس فرزندان او دودمان خودگردان حسینیان را تشکیل داده و زیر نظر عثمانی بر تونس فرمان راندند. با ضعف امپراطوری عثمانی از اواسط قرن نوزدهم، مطامع اروپاییان دوباره شدت گرفت و در سال ۱۸۸۱ فرانسه، تونس را مستعمره خود نمود.

۲. دوران معاصر

با آغاز جنگ جهانی دوم، ارتش آلمان برای تقویت پایگاه متحده‌نی در شمال آفریقا، در تونس نیرو پیاده کرد اما در سال ۱۹۴۳ از تونس عقب‌نشینی کرد و تونس به کنترل متفقین درآمد و استعمار فرانسه در آن ادامه یافت.

دوران استعمار سیاه‌ترین دوران کشور تونس بود؛ چنانکه به عنوان مثال در طول ۷۰ سال حضور فرانسه، تعداد اشخاصی که توانستند به آموزش عالی دست پیدا کنند تنها ۳۲۰ نفر بودند، یعنی در هر سال، چهار دانشجو!^۲

این کشور طی پیمان پاریس که در سال ۱۹۵۶ میلادی امضاء شد، استقلال خود را به دست آورد. اما بعد از استقلال هم، سیاست "حذف کامل دین اسلام از نظام دولتی و زندگی مردم تونس" دنبال شد. این سیاست - به موازات اقدامات «کمال آتانورک» در ترکیه و «پهلوی اول» در ایران - به دست «حبیب بورقیب» در تونس اجرایی گردید.

۱. رسول جعفریان، دولت عثمانی از اقتدار تا انحلال، ص ۱۹۷-۱۹۸.

۲. دکتر الهادی البکوش؛ إضاءات على الاستعمار و المقاومة في تونس و في المغرب الكبير؛ مركز الشريعة الجامعية تونس؛ ۲۰۰۷.

۶۰ / فصل دوم: خیزش اسلامی مردم در تونس

بورقیبه به عنوان اولین رئیس جمهور تونس، حاکمیت مطلقه‌ی لائیکی را بر این کشور اعمال کرد تا اینکه در سال ۱۹۸۷ و به دنبال یک دوره اعتراضات خیابانی مردم، پس از ۳۱ سال استبداد و حکومت با مشت آهنین، به دست «زين العابدين بن على» سرنگون شد.

بن على از افسران عالیرتبه پلیس و رئیس سازمان امنیت تونس بود که در پی یک دوره کوتاه نخستوزیری و با کودتاپی بدون خونریزی ریاست جمهوری را از بورقیبه گرفت. او که دریافته بود سیاست زور برای حذف دین، قابل پیگیری نیست کوشید تا جایی که به حکومت دیکتاتوری اش ضرر نرساند ظواهر فعالیت‌های دینی - اسلامی را آزاد بگذارد. به عنوان نمونه، وی به "دانشگاه زیتونه" که نماد اسلامی کشور تونس به شمار می‌آید توجه جدیدی نمود؛ رادیو قرآن را ماندازی کرد؛ به مراکز قرآنی (در حد حفظ و قرائت) کمک می‌کرد؛ و نیز تلاش می‌نمود تقيید شخصی خود به ظواهر شرع (مانند رفتن به حج) را به مردم نشان دهد. ولی در عین حال، در کنار مشی استبدادی، همچنان سختگیری‌هایی در امور مذهبی وجود داشت و مردم در تدین واقعی و التزام به عبادات، شرعیات و حجاب آزاد نبودند.

خودکامگی و اختناق حکومت بن على به اعتراضات خیابانی مردم - معروف به "انقلاب گل یاسمن" - منجر شد و دیکتاتور تونس پس از بیست و سه سال حکومت در ۲۴ دی ۱۳۸۹ (۱۱ ژانویه ۲۰۱۱) سرنگون شد و به عربستان سعودی گریخت.

۳. اقتصاد

تونس سرزمینی گرم و خشک است. بخش درونی آن از بیابان‌های سنگلاخی و بخش جنوبی آن نیز از شنزارها پوشیده شده، اما کرانه‌های شمالی آن نسبتاً حاصلخیز و پوشیده از جنگل است.

این کشور با توجه به تاثیر مطلوب دریای مدیترانه و ارتفاع کوه‌های شمالی از آب و هوای معتدل دریایی برخوردار می‌باشد و خوش آب و هوواترین کشور شمال آفریقاست. شهر تونس در منطقه‌ی جلگه‌ای شرق و شمال شرقی این کشور در انتهای خلیج تونس قرار گرفته و از آب و هوای بسیار معتدل برخوردار است.

کشاورزی، معادن و منابع طبیعی، جهانگردی و صنعت نفت در اقتصاد تونس نقش مهمی دارند.

بخش اول: تاریخ و جغرافیای مختصر تونس. / ۶۱

زیتون، انگور، گندم، میوه‌جات و سبزیجات از فرآورده‌های کشاورزی تونس هستند. این کشور دارای منابع انرژی همچون نفت، گاز طبیعی و معادن فسفات، آهن، روی و سرب است.

تولیدات این کشور بیشتر شامل مواد شیمیایی، پارچه، برق و سیمان است. از این کشور نفت خام، روغن زیتون، مركبات، آهن و سرب صادر می‌شود.